

POZNÁVÁNÍ MÍSTNÍHO REGIONU S VYUŽITÍM PROJEKTOVÉHO VYUČOVÁNÍ JAKO CESTA K UTVÁŘENÍ KLÍČOVÝCH KOMPETENCÍ

Ondřej Šimik

Klíčová slova:

region – projektové vyučování – klíčové kompetence – praxe – RVP – vlastivěda – vzdělávání učitelů – Těšínské Slezsko

Key words:

region — project educaciton - key competence – practices – RVP - homeland study — teaching education - Těšin Silesia

Abstrakt:

Příspěvek poukazuje na přínosy projektového vyučování ve Vlastivědě, konkrétně v tematickém celku Místo, kde žijeme, pro rozvoj klíčových kompetencí, které vyplývají z Rámcového vzdělávacího programu. Tuto novou metodu lze využít i v pregraduální přípravě učitelů. Součástí příspěvku je také stručný přehled informačních zdrojů pro tvorbu projektu týkajícího se regionu Těšínského Slezska.

Abstract:

The article refers to benefit project education in homeland study, in the topic Place, where we live, for development of key competences, which result from RVP. This new method is possible to use also in the program of educating the teachers for Primary Schools. We mention also some information, which we can use in project education about region Těšin Silesia.

Dne 1.9. 2005 byl schválen **Rámcový vzdělávací program pro Základní vzdělávání** (dále jen RVP), který novým způsobem upravuje edukaci v českém školství. RVP navazuje na Národní program vzdělávání a je východiskem pro tvorbu Školních vzdělávacích programů, které jsou nyní vytvářeny. RVP vychází z nové strategie vzdělávání, která zdůrazňuje klíčové kompetence, jejich provázanost se vzdělávacím obsahem a jejich uplatnění v praktickém životě.

Ve školní edukaci má být vytvořen prostor pro rozvoj těchto **klíčových kompetencí**: k učení, k řešení problémů, komunikativních, sociálních a personálních, občanských, pracovních. Do nové roviny se tak dostává obsah vzdělávání (učivo), které se stává prostředkem pro utváření klíčových kompetencí žáků a cílem již není primárně osvojení učiva, ale využití učiva pro rozvoj výše zmíněných kompetencí. Zejména v učivu přírodovědném a společensko-vedním se otevírá prostor pro tento rozvoj.

Klíčové kompetence vychází z praktického života žáků a náplň předmětů, v nichž se výše zmíněné učivo realizuje je konstruována právě s reálného života dítěte,

s okolí, ve kterém žije. Vzdělávání na 1. stupni ZŠ je věnována v RVP vzdělávací oblast Člověk a jeho svět.

Na základě poznání sebe a svých potřeb a porozumění světu kolem sebe se žáci učí vnímat základní vztahy ve společnosti, porozumět soudobému způsobu života, jeho přednostem i problémům, vnímat současnost jako výsledek minulosti a východisko do budoucnosti. Při osvojování poznatků a dovedností ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět se žáci učí vyjadřovat své myšlenky, poznatky a dojmy, reagovat na myšlenky, názory a podněty jiných.

Podmínkou úspěšného vzdělávání v dané oblasti je vlastní prožitek žáků vycházející z konkrétních nebo modelových situací při osvojování potřebných dovedností, způsobů jednání a rozhodování. K tomu významně přispívá i osobní příklad učitelů.

Jedním z okruhů oblasti **Člověk a jeho svět** je Místo, kde žijeme, ve kterém se žáci učí na základě poznávání nejbližšího okolí, vztahů a souvislostí v něm chápat organizaci života v rodině, ve škole, v obci, ve společnosti. Učí se do tohoto každodenního života vstupovat s vlastní aktivitou a představami, hledat nové i zajímavé věci a bezpečně se v tomto světě pohybovat. praktické poznávání místních a regionálních skutečností a na utváření přímých zkušeností žáků. Různé činnosti a úkoly by měly přirozeným způsobem probudit v žácích kladný vztah k místu jejich bydliště, postupně rozvíjet jejich národní citění a vztah k naší zemi.³

Integrovaný obsah učiva, který je prezentován v RVP je možná realizovat také projektovým vyučováním. V projektovém vyučování se uplatňuje integrovaný přístup, který Spilková (2001) uvádí jako jeden z nových přístupů při realizaci společenskovedního a přírodovědného učiva. Toto inovativní pojetí nově strukturuje obsahy i cíle primárního vzdělávání, jež se posouvá od pojetí učebních předmětů jako kopií vědních oborů v minulosti do tzv. životních celků, které organizuje učivo na základě ústřední myšlenky a umožňuje vytvářet učební situace bližší životu dítěte.⁴

Projektové vyučování je jedna z forem otevřeného vyučování, odehrává se za aktivní účasti žáků. Žáci své zkušenosti získávají řešením definovaného problému, jde o učení se jednáním, na kterém se podílí společně jak učitel, tak žáci.

Projekt tak je alternativa vyučování podporující analyticko-syntetické myšlení, spolupráci, pragmatické zaměření. Podporuje komplexní myšlení a přístup žáků

ke světu, zaměřuje se na aktuální a praktické problémy, situace nebo děje, které člověka obklopují, neatomizuje poznávání světa do jednotlivých vyučovacích předmětů, ale poskytuje komplexní pohled na svět, který je blízký myšlení dítěte.⁵

Projektové vyučování se realizuje zpravidla v blocích, neboť překračuje rámec jednoho předmětu i časové jednotky jakou je vyučovací hodina. Kratochvílová (2002) uvádí 5 kroků, jak postupovat při přípravě a realizaci projektu:

1. zvolit smysl projektu (záměr a vhodné téma)
2. definovat cíle v rámci projektu
3. plánování (brainstorming, promyšlení délky projektu, formy práce, zajištění pomůcek, výstup projektu, prostor pro nápady)
4. realizace projektu (vlastní práce s důrazem na tvořivost a invenci žáků)
5. evaluace projektu (zhodnocení a poučení pro další projekty).³

Od integrované tematické výuky jej odlišuje zejména **praktický** (hmatatelný) **výstup**, který je nějakým způsobem využitelný v praktickém životě (např. stolní hra, publikace, nabídka činnosti pro veřejnost apod.).

Přestože se v poslední době stále více mluví o projektovém vyučování, nemůže se stále co do četnosti využití vyrovnat jiným, tradičním způsobům výuky. Jedním z důvodů může být nedostatečná příprava budoucích učitelů pro tento typ vyučování. Proto **zavádění projektového vyučování** v přípravě **na vysokých školách**, může tuto situaci vylepšit. Z výzkumu (Kantorová, 2000) na Katedře primárního a alternativního na PdF v Ostravě vyplývá, že tato forma výuky působí zejména motivačně, probouzí aktivitu u studentů, rozvíjí emoční složku a také spolupráci, samostatnou práci a v neposlední řadě posiluje i kompetenci řešení problémů. Výuka tak směřuje od transmisivního pojetí k aktivizujícímu pojetí, ke konstruktivnímu pojetí výuky, kde je poznání utvářeno společně učitelem i žáky (studenty).¹

Na katedře primárního a alternativního vzdělávání v Ostravě připravujeme nově projektové vyučování v předmětu **Didaktika vlastivědy**. Začínáme s menšími projekty, které se týkají zeměpisného učiva vycházející z RVP, z oblasti **Místo, kde žijeme**. Studenti vypracovávají v malých skupinách (3-4 členové) projekt, který se váže k místu, kde žijí, k místnímu regionu.

Téma projektu je zadáváno dostatečně široce, aby studenti mohli projevit svou tvořivost, ale zároveň je vymezeno jistými záchytými body, které slouží k orientaci

v tématu. Nyní stručně a v obecnější rovině uvedeme, jak takový projekt může vypadat, čím se studenti při jeho řešení zabývají a co je jeho výstupem.

Téma projektu je nazváno **Regionální cestovní kancelář**. Cílem projektu je vytvořit náplň programu pro turisty, kteří přijíždí do vybraného regionu (studenti si vybírají region, ze kterého pochází, nebo ke kterému mají nějakým způsobem blízko, třeba se touží do něj podívat), pracovat s informacemi, sdělování vlastních zkušeností během vlastní práce, ale také učení se spolupráce ve skupině a prezentace výsledků před ostatními studenty (a tedy i rozvoj komunikativních dovedností).

Studenti **se vžívají** do role zaměstnanců cestovní kanceláře, která připravuje program pro turisty, kteří přijíždí do jejich regionu. **Úkolem** je sestavit pro ně náplň dovolené na 5 dní. Součástí úkolu není jen představit přírodní a historické zajímavosti regionu, ale i zajistit jim bydlení, stravu, dopravu. Vypracovávají také ekonomickou rozvahu celého projektu. Na reálnosti celé práce hraje roli fakt, že musí jejich navržený projekt musí být uskutečnitelný v daném místě (regionu) a čase (aktuálnost). To znamená, že studenti jsou směřováni k tomu, aby vyhledávali, sbírali a třídili aktuální a pravdivé informace, ty posléze vyhodnocovali a z nich sestavovali plán. Je zřejmé, že při této práci se nerozvíjí pouze vědomosti o naší vlasti, ale také matematické, jazykové a další praktické dovednosti využitelné v běžném životě (např. hledání v jízdním řádu nebo na internetu).

Klíčové při tvorbě tohoto projektu je práce s internetem, literaturou o regionu, mapami, studenti navštěvují regionální informační centra, čerpají také s regionálních periodik a v neposlední řadě i z vlastní zkušenosti, z jejich znalosti o regionu, ve kterém žijí. Přemýšlí a vyhodnocují také dopravu turistů po regionu (práce s jízdními řády), sledují nabídky ubytovacích a stravovacích zařízení, kulturní a sportovní nabídky firem a organizací.

Výstupem projektu je informační leták cestovní kanceláře s nabídkou pobytu, který obsahuje vybrané důležité informace o plánované dovolené. K tomuto letáku studenti dokládají také portfolio, ve kterém je zachycena veškerá jejich práce (např. použité internetové články, propagační materiály s informačních center, vlastní fotky, mapky, plány, finanční rozvahy, zajištění dopravy...).

Studenti si mohou vybrat, zda uskuteční program pro rodinu nebo větší skupinu turistů (jejíž zaměření – např. sportovní, kulturní atd. je rovněž otázkou volby) anebo

speciálně - školní třídu (což se jich jako budoucích učitelů může týkat). Dle této volby potom postupují při práci a berou ohled na tento faktor.

Svámi **závěrečnými prezentacemi** (které mohou být také výstupem projektu) lze motivovat své kolegy k poznání jejich regionu. Prezentovat svůj projekt je možno i s pomocí počítačové techniky a data projektora. A někteří z nich mohou opravdu uskutečnit naplánovanou cestu. Studenti tak získávají poznatky o naší vlasti novým způsobem a jelikož pochází z různých regionů, je vytvořena „faktografická“ základna o českých regionech. Do budoucna uvažujeme o elektronické databázi těchto projektů, která by mohla sloužit studentům nejen při přípravě na zkoušku.

Věříme, že tento **inovativní způsob práce** umožní studentům nejen **smysluplnější** studium, ale také je vybaví potřebnými znalostmi a dovednostmi nejen pro jejich osobní, praktický život, ale také pro jejich budoucí učitelskou praxi, ve které budou moci realizovat s dětmi již projekty vlastní.

Je zřejmé, že takovýto projekt je nutný při práci s dětmi příslušně modifikovat, zjednodušit. Například vytvořit jednodenní výlet, zaměřit se na menší území apod. V následujícím textu naznačíme možnosti projektu, který se týká **regionu Těšínského Slezska**. Ukážeme si konkrétní materiál, se kterým můžeme pracovat (informační základnu), jež je nezbytná pro samotnou práci. Zdůrazňujeme, že **cílem není pouze výstup projektu, ale i rozvíjení** výše zmíněných **kompetencí** v průběhu práce.

Vzhledem k omezenému rozsahu tohoto článku není možné zde líčit faktografické údaje o regionu Těšínska. Zaměříme se proto pouze na informační zdroje, které lze při tvorbě projektu využívat.

Velmi důležitým zdrojem, jehož význam v posledních letech stále roste je **internet**. Na webových stránkách, které mají již téměř všechny obce, lze najít kromě informací zeměpisných a dějepisných také aktuální kulturní a sportovní akce v regionu, seznamy ubytovacích zařízení, jízdni řády, informace např. z lyžařských středisek, místních zájmových kroužků apod. Uvádíme zde některé adresy webových stránek: euroregion.inforeg.cz (oficiální stránky euroregionu Těšínského Slezska) www.muzeumct.cz (Muzeum Těšínska), www.risyv.cz (regionální informační server, kde je možno si zvolit požadovaný region, přínosná je i sekce Euroregiony a mikroregiony, které se rozvíjí zvláště v poslední době), www.tipynavylet.cz/oblast-slezsko-tesin.html (informační portál, kam vyrazit na výlet na území Těšínského

Slezska), www.tourisms.cz (region kontrastů a příležitostí – Těšínské Slezsko, informace pro turisty), www.stonavka.cz (mikroregion Stonávka sdružující řadu obcí Těšínského Slezska, na těchto stránkách jsou i odkazy na jednotlivé obce), www.jablunkovsko.cz (portál sdružující obce jižní části Těšínského Slezska, okolí Jablunkova). www.inforeg.pl (stránka speciálně věnována turistice v obou částech regionu, polské i české). Na internetu jsou také k dispozici stránky cestovních kanceláří, které mohou studentům posloužit k inspiraci.

Dalším zdrojem jsou **knižní publikace a periodika** (časopisy a noviny). Z **knižních publikací** uvádíme nejnovější a nejkomplexnější, které se věnují regionu Těšínského Slezska nebo jeho částem. Volná trilogie od autorky Ireny Ciché (a spoluautorů) do níž patří publikace *Olza: od pramene po ústí*, dále *Okolím Beskydského průsmyku* a *Stonávka: od pramene po ústí* svým charakterem (knihy jsou psány dvojjazyčně, česko-polsky) vystihuje nadnárodní charakter tohoto území. Jsou v nich představeny jednotlivé obce dle své geografické polohy, která je vymezena toky řek a Beskydským průsmykem. Pro turisty je vhodná také kniha od Jana Webera *Průvodce Těšínským Slezskem*. Polsky psaná publikace od Michala Kowalského s názvem *Śląsk Cieszyński: po obu stronach Olzy* otevírá pohledy na polskou i českou stranu regionu. Přírodní prostředí a historii představuje první díl z pěti s názvem *Těšínsko I. díl*. Tuto publikaci je možno zařadit mezi náročnější, avšak jistě zajímavou. Z **časopisů** uvádíme časopis *Těšínsko*, vlastivědný časopis vycházející 4x ročně, zabývající se kulturně-historickou stránkou a týdeník *Slezský týden: týdeník pro Těšínské Slezsko*. **Regionální noviny**, jakými jsou český *Horizont* nebo *Hutník* a polský *Głos ludu*, mohou být také pomocníky při vyhledávání a zpracování informací, zejména díky své aktuálnosti a také dostupnosti.

Nezbytnou součástí pro studium Vlastivědy a tedy i regionu jsou **mapy**. Můžeme doporučit mapy on-line na internetu (www.mapy.cz), nebo tištěná vydání KČT č. 97 Slezské Beskydy a Jablunkovsko, částečně č. 61-62 Ostravsko a č. 96 Moravskoslezské Beskydy. Také je možno sehnat mapy Shocart, č. 223 Beskydy, Ostravsko a částečně i č. 67 Ostravsko. Výčet tištěných map zde ovšem nekončí. Další mapy lze sehnat přímo v **Regionálních informačních centrech** (která se nachází na české straně v Českém Těšíně, Třinci, Jablunkově a Komorní Lhotce, na polské straně to jsou pak tyto obce: Bielsko-Biala, Istebna, Wisła, Sycyzrk, Jaworze, Ciesyzn,

Dębowiec, Goleiszów, Ustroj a Brenna). Regionální informační centra jsou také zdrojem dalších materiálů vhodných pro zpracování projektu (např. letáčky, kulturní program, prodej propagačních materiálů, informace o ubytování apod.). Velmi cenné údaje lze také získat **osobním setkáním s místními starousedlíky, návštěvou** místního **obecního úřadu** s možností nahlédnout do kroniky, nebo již realizovaná vlastní cesta po regionu (vlastní poznámky, fotografie, upomínkové předměty atd.) Jsme si vědomi, že výčet možností, odkud čerpat informace zde zdaleka nekončí. Chtěli jsme pouze nastínit možnosti, s čím mohou studenti pracovat a otevřít tak vlastní aktivní práci obzory, které přesahují faktografické znalosti o místním regionu.

Literatura:

- (1) KANTORKOVÁ, H. *Pedagogická tvořivost studentů učitelství*. 1. vyd. Ostrava : PdF OU, 2000. 155 s. ISBN 80-7042-162-2
- (2) KOLEKTIV AUTORŮ. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Dostupné na WWW: <http://www.vuppraha.cz/index.php?op=sections&sid=316>
- (3) KRATOCHVÍLOVÁ, J. Projektová metoda a projekt. *Komenský*, 2002-2003, roč. 127, č. 2, s. 55. ISSN 0323-0449
- (4) SPILKOVÁ, V. Pojetí, smysl a základní orientace primárního vzdělávání. In *Předškolní a primární pedagogika*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. 455 s. ISBN 80-7178-585-7
- (5) VALENTA, J. et al. *Pohledy – projektová metoda ve škole a za školou*. 1. vyd. Praha : Ipos Apartma, 1993. 61 s. ISBN 80-7068-066-0

Kontakt:

Ondřej Šimik, Mgr. PdF OU, Katedra pedagogiky primárního a alternativního vzdělávání, Dvořákova 7, 703 01 OSTRAVA,
tel. 597 460 908, email: ondrej.simik@osu.cz